

Bilousova O. S.

Institute for Economics and Forecasting of National Academy of Sciences of Ukraine

MANAGEMENT RECEIVABLES AND PAYABLES UNDERTAKINGS ON THE STATE LEVEL AND THE ENTERPRISE

Summary

Management tools receivables and liabilities at the state and businesses were investigated. The basic stages of management and approaches to assessing the debtor-creditor debts of economic entities. Proposed indicators: maximum growth rate of debt, the coefficient of elasticity debt ratio of current debt, the ratio of net debt that will monitor the indebtedness of enterprises and improve the effectiveness of the management of financial flows.

Key words: management, receivables, liabilities, business, financial flow monitoring.

УДК 336.711.6.012(477)

Буряк А. В.

Цявук А. О.

Ємцева К. Ю.

Навчально-науковий інститут бізнес-технологій «УАВС» Сумського державного університету

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ТРАНСПАРЕНТНОСТІ БАНКІВ УКРАЇНИ

У статті проведено розмежування поняття «транспарентність» із тотожними поняттями «прозорість» та «відкритість». Уточнено функціональне призначення транспарентності в банківському секторі. Розглянуто нормативне та інструментальне забезпечення транспарентності в банківському секторі.

Ключові слова: відкритість, інформаційна прозорість, транспарентність банків, користувачі фінансової звітності банків.

Постановка проблеми. Банківський сектор України знаходиться на етапі структурних та операційних перетворень, однією з ключових проблем при цьому залишається втрата довіри до банків на фоні численної низки банкрутств, незахищених прав вкладників, приховування реальних власників банків тощо. У контексті забезпечення фінансової стабільності країни та стійкості функціонування банків стратегічно важливим та необхідним є забезпечення прозорості роботи її основних учасників – банків. Виходячи із цього, виникає проблема транспарентності, тобто прозорості діяльності банків. Низький рівень транспарентності впливає не тільки на ефективність виконання функцій фінансовими посередниками та надійність банківської системи, а й на розвиток усієї економіки країни, оскільки знижує інвестиційну привабливість, що не дає впевненості інвесторам у стабільності та ефективності капіталовкладень. Окрім того, інформаційна прозорість діяльності банків є необхідною умовою прийняття клієнтами зважених економічних рішень та адекватної оцінки рівня ризику банку. Своєю чергою, банки для зниження ризикованості та підвищення ефективності операційних процесів проводять попередній аналіз потенційних клієнтів. Проте в силу об'єктивних причин неможливо досягнути повної прозорості діяльності банків та клієнтів. Саме попередження інформаційного дисбалансу серед основних учасників ринку банківських послуг у процесі налагодження довірливих відносин між ними є необхідною передумовою підтримки стійкості та надійності банківської системи. Позитивним слід відзначити факт зростання кількості ініціатив, які спрямовані на підвищення транспарентності діяльності фінансових посередників шляхом ініціювання та поступового впровадження відповідних нормативних документів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання теоретико-методологічного характеру стосовно транспарентності діяльності банків знайшли відображення в дослідженнях зарубіжних і вітчизняних учених, зокрема: Я.С. Андреева [11], К.В. Ануфрієва [14], О.О. Чуба [13], Д.І. Гуніна [12], А. Белвера [8], Д. Кауфмана [8], Н.П. Шульги.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас нерозкритим залишається питання стосовно розмежування поняття «транспарентність» із тотожними поняттями «прозорість» та «відкритість», її призначення та ролі в економіці та напрямів забезпечення.

Мета статті полягає у розмежуванні понять «транспарентність», «прозорість» та «відкритість», уточненні функціонального призначення транспарентності в банківському секторі, огляді нормативного та інструментального забезпечення в банківському секторі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нерівномірність розподілу інформації порушує механізм руху грошових потоків між банками та їх клієнтами та, як наслідок, знижує рівень економічної й інвестиційної активності та зумовлює проблему транспарентності. Передусім доцільно визначитися з сутністю зазначеного поняття та розмежувати його від понять «прозорість» та «відкритість», що часто ототожнюють із терміном «транспарентність».

Академічний тлумачний словник української мови трактує поняття прозорий як «ясний, нічим не затьмарений, доступний для сприймання, зрозумілий, дохідний, щирий, відвертий» [1]. «Прозорість для бізнесу» – це середовище, в якому функціонує компанія, надаючи при цьому всім зацікавленим особам необхідну для прийняття раціональних рішень інформацію у відкритій та

зрозумілій формі. Термін «прозорість бізнесу» часто порівнюють із поняттям «відкритість». Прозорість бізнесу є ширшим за поняття «відкритість», оскільки передбачає не тільки розкриття інформації, але й її повноту, достовірність і зрозумілість для користувачів.

Такий підхід до розуміння змісту прозорості в економічній сфері було поширеним до появи терміну «транспарентність» (з англ. *transparency*, де *trans* означає рух, а *parency* – видимий). Нині термін «транспарентність» передбачає наявність активної відкритості з боку фінансового інституту, що призводить до ясності і зрозумілості політики та напряму його діяльності для зацікавлених осіб [2, с. 176]. Активна відкритість проявляється в самостійній ініціативі банку включати до своєї стратегії прозорість діяльності як один із ключових елементів для подальших довгострокових зв'язків із зацікавленими особами.

Крім того, впровадження поняття «транспарентність» у сучасний термінологічний апарат стало можливим унаслідок інтенсивного втручання медіа в ділове та приватне життя власників та правління банку, розвитку Інтернет-технологій із подальшим упровадженням у діяльність фінансового посередництва, поширенням цінностей свободи та доступу до інформації суспільством.

Базельський комітет із банківського нагляду визначає транспарентність як «поширення надійної та актуальної інформації, що дає можливість її користувачам вірно оцінити ситуацію і фінансові результати діяльності банку, структуру його ризиків і методи управління ними» [9].

Більш широке визначення надає Національний банк України, згідно з яким транспарентність – це «розкриття банком усім зацікавленим особам інформації щодо цілей діяльності, правових, інституційних та економічних основ, принципів рішень й їх обґрунтування, даних та інформації, прямо або опосередковано пов'язаних із діяльністю банку, а також умов підзвітності в повному обсязі, у доступній формі та на своєчасній основі» [10].

Таким чином, під транспарентністю в банківській сфері слід розуміти рівень відкритості діяльності фінансового посередника шляхом розкриття інформації про його функціонування, зокрема даних про фінансові показники, структуру прийняття фінансових рішень, структуру власників банку, ризик-менеджмент за винятком інформації, яка містить комерційну та банківську таємницю та інші аспекти, які можуть вплинути на стійкість функціонування банку.

Із мікроекономічного погляду транспарентність відіграє суттєву роль у забезпеченні успішних довгострокових відносин між банком та її стейкхолдерами та є одним із факторів конкурентоспроможності банку. Особливе значення транспарентності в банківській сфері пов'язано з високою ризикованістю діяльності фінансового посередництва та залежністю від обсягу та якості наявної у зацікавлених осіб інформації. Необхідно зазначити, що транспарентність значно впливає на вартість банку. Прозорі банки мають більший стимул управляти ризиками. Якісна опублікована інформація дає змогу банку скоротити ризик утрат інвесторів, що спричинені участю в торгах більш інформованих учасників, на ринок залучається більше коштів і знижується ризик ліквідності. Це, своєю чергою, збільшує вартість банку. В умовах кризи банківська система стикається з втратою довіри, фінансовою неграмотності та відтоку депозитів. Банки,

в яких рівень транспарентності вищий, здатні менше постраждати від цих загроз, адже ресурси будуть розподілятися всередині банківської системи до більш надійних і прогнозованих банків.

Із макроекономічного погляду, транспарентність є ключовим елементом підтримання надійності банківської системи на основі створення дієвої системи зворотних зв'язків між банками та учасниками ринку й забезпечення ефективного контролю їхньої діяльності з боку наглядових органів.

Отже, значення транспарентності банківського сектору розкривається через:

- ефективний розподіл ресурсів за рахунок усунення інформаційної асиметрії;
- підтримку ринкової дисципліни і культури банківської справи;
- підвищення надійності банківської системи за рахунок прозорості проведення банківських операцій та репутації акціонерів;
- підвищення репутації банків, що має велике значення для потенційних інвесторів.

Вагому роль транспарентності в банківській діяльності визначено в нормативних документах Базель II та Базель III. У даних положеннях головною метою, у масштабному вимірі, є збільшення стабільності, прозорості та надійності світової банківської системи за допомогою застосування передового досвіду управління ризиками. Дані цілі передбачається реалізувати за допомогою дотримання банками трьох головних опор Базеля II та положень Базеля III. Даними компонентами виступають розрахунок капіталу, контроль із боку нагляду та ринкова дисципліна [6; 3, с. 4–5; 4, с. 16–22; 5, с. 3–8]. Важливо додати, що Базель III передбачає більш жорсткі вимоги до транспарентності банківської інформації, яку фінансово-кредитні установи представляють у власних звітах [15]. Так, у Базелі III встановлено, що банківські установи повинні відображати не лише показники регулятивного капіталу, а й зазначати особливості їх розрахунку, вказувати умови та строки всіх інструментів, що належать до регулятивного капіталу, висвітлювати обсяги статей корегування регулятивного капіталу банку та особливості емітованих капітальних інструментів. Також Базельський комітет із банківського нагляду рекомендує відображати якісні та кількісні показники, що стосуються винагород менеджерів банку.

Досить важливим аспектом у Базелі III є нові вимоги стосовно відображення інформації у звітах про сек'юритизацію активів та позабалансових фінансових інструментів. Так, Базельський комітет вимагає від банків відображати чітко сформовану політику, стратегію та мету стосовно сек'юритизації активів та фінансових інструментів. Також даний нормативний документ уважає за необхідне відображати банками дані стосовно суми сек'юритизованих вимог, які були залучені чи викуплені банком за типом та розміром здійснених операцій із позабалансовими інструментами, висвітлювати обсяги прибутку чи збитку, отриманих банком у результаті здійснення даних операцій з розмежуванням за типом вимог [15].

Нині Національний банк України на основі міжнародних стандартів установив низку стратегічних напрямів реформування наглядових підходів, які позитивно впливають на забезпечення транспарентності в банківському секторі. Серед них можна виділити такі:

- збільшення прозорості банківської діяльності, якості капіталу банку (відповідно до Базель-

ських рекомендацій, однією з головних вимог до банківських установ має стати дотримання належного рівня розкриття інформації стосовно афілійованих осіб, реальних власників та процесів управління ризиками);

– запровадження підготовки до встановлення особливостей Базельських вимог, здійснення підготовки та підвищення кваліфікації спеціалістів банків стосовно вимог банківського нагляду, здебільшого стосовно нагляду, який базується на оцінці ризиків [7, с. 46].

Важливо відзначити, що початкові заходи стосовно виконання встановлених НБУ стратегічних завдань на основі рекомендацій Базельського комітету вже здійснені. Так, для підвищення прозорості банківської діяльності, було здійснено зміни в Інструкції «Про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України». Дані нововведення включають важливість розкриття банками інформації стосовно особливостей управління ризиками, управління банком та його платоспроможністю саме у примітках до фінансової звітності. Для більш точної відповідності вимогам Базельської угоди про капітал законодавчими органами держави планується здійснити розширення переліку інформації, яка має бути обов'язковою до розкриття [4, с. 8].

Призначення транспарентності в банківській діяльності полягає у тому, щоб забезпечити всіх учасників ринку достовірною та в достатньому обсязі інформацією, за допомогою якої можна оцінити функціонування банку.

Необхідно відзначити, що забезпечення транспарентності важливе як на рівні комерційних банків, так і на рівні центрального банку. Транспарентність Національного банку України реалізується шляхом висвітлення такої інформації (рис. 1).

Забезпечення транспарентності на рівні комерційних банків здійснюється через обов'язкове розкриття банками інформації про їх фінансовий стан, фінансові результати, прийняті ними ризики, організаційну структуру та інші дані [13].

Рівень транспарентності діяльності банку можна визначити виходячи з таких інформаційних джерел та каналів:

– розкриття інформації банку про структуру власності;

- публікація внутрішніх документів банку (Статут, Корпоративний кодекс);
- публікація інформації про дивідендну політику;
- публікація документів про управління ризиками;
- публікація повної версії аудиторського звіту;
- розкриття стратегії розвитку і планів банку;
- публікація інформації про повноваження колегіальних органів;
- публікація рейтингових звітів [14; 16].

При цьому рекомендується публікація банками інформації про систему управління ризиками, що включає:



Рис. 1. Елементи транспарентності на рівні центрального банку

Джерело: [10]



Рис. 2. Користувачі фінансової звітності банків

Джерело: [9]

- політику хеджування ризиків;
- механізми проведення оцінки та вимірювання рівня ризиків;
- методологію процедури стрес-тестування та результати її проведення;
- методи оцінки та зниження операційно-технологічного ризику тощо.

Банк зобов'язаний оприлюднювати квартальну та річну фінансову звітність, підтверджену аудитором, протягом установленого законом терміну, шляхом публікації в мережі Інтернет, розміщення в приміщенні банку. Вимоги до публікації фінансової звітності деталізуються пунктами 8.4 та 8.5 Інструкції «Про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України», затвердженої Постановою НБУ № 373 від 24.10.2011.

Користувачами фінансової звітності банків є необмежене коло осіб, цілі отримання інформації стосовно діяльності фінансово-кредитних установ є різними (рис. 2).

Висновки. Отже, термін «транспарентність» є модернізованим поняттям «прозорість», що набуло розвитку внаслідок інтенсивного втручання медіа в ділове і приватне життя, розвитку Інтернет-технологій та здешевлення каналів отримання інформації. «Прозорість бізнесу», своєю чергою, ширше поняття «відкритість», оскільки передбачає не тільки розкриття інформації, але й її повноту, достовірність і зрозумілість для користувачів.

Таким чином, під транспарентністю в банківській сфері визначаємо рівень відкритості діяльності банку, що досягається в ході розкриття інформації про його функціонування. Розкриття інформації представляє розголошення даних про фінансові показники, структуру прийняття фінансових рішень, структуру власників банку, ризик-менеджмент за винятком інформації, яка містить комерційну та банківську таємницю.

Огляд нормативного забезпечення транспарентності в банківському секторі вказує на те, що банківські установи повинні відображати не лише показники регулятивного капіталу, а й зазначати особливості їх розрахунку, відображати якісні та кількісні показники, що стосуються винагород менеджерів банку, та відображати чітко сформовану політику, стратегію та мету стосовно сек'юритизації активів та фінансових інструментів.

Із мікроекономічного погляду транспарентність відіграє суттєву роль у забезпеченні успішних довгострокових відносин між банком та його стейкхолдерами та є одним із факторів конкурентоспроможності банку. З макроекономічного погляду транспарентність є ключовим елементом підтримання надійності банківської системи на основі створення дієвої системи зворотних зв'язків між банками та учасниками ринку й забезпечення ефективного контролю їхньої діяльності з боку наглядових органів.

Забезпечення транспарентності важливе як на рівні комерційних банків, так і на рівні центрального банку. Транспарентність Національного банку України реалізується шляхом висвітлення цілей, процедур та процесу реалізації грошово-кредитної політики, а також економічних даних, що включають розкриття макроекономічних даних, моделей та прогнозів, що використовуються під час ухвалення рішень розкриття інформації про результати та ефекти політики, а також помилки та витрати регулювання, включаючи точність прогнозів. Забезпечення транспарентності на рівні комерційних банків здійснюється через обов'язкове розкриття банками інформації про їх фінансовий стан, фінансові результати, прийняті ними ризики, організаційну структуру та інші дані.

Список використаних джерел:

1. Словник української мови: в 11 т. / Ред. кол. І.К. Білодід (гол.) [та ін.]. – К.: Наукова думка, 1970–1980. – Т. 1. – К.: Наукова думка, 1970. – 799 с.
2. Івасів І.Б. Місце і роль відкритості та прозорості у банківській діяльності / І.Б. Івасів // Економічні науки. Серія «Облік і фінанси». – 2011. – Вип. 8. – С. 174–186 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/esnof_2011_8_26.
3. Кротюк В., Куценко О. Базель II: нова концептуальна редакція Базельської угоди про капітал / В. Кротюк, О. Куценко // Вісник Національного банку України. – 2006. – № 3(121). – С. 2–5.
4. Кротюк В., Куценко О. Базель II: розрахунок мінімально необхідної величини капіталу згідно з Першою компонентою / В. Кротюк, О. Куценко // Вісник Національного банку України. – 2006. – № 5(123). – С. 16–22.
5. Кротюк В., Куценко О. Базель II: контроль з боку органу нагляду та ринкова дисципліна / В. Кротюк, О. Куценко // Вісник Національного банку України. – 2007. – № 5(135). – С. 3–8.
6. International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards: a Revised Framework. Basel Committee on Banking Supervision. – Basel. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bis.org/publ/bcbs118.htm>.
7. Річний звіт про діяльність банківського нагляду України в 2016 році. Інформаційні матеріали [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=47497>.
8. Bellver A., Kaufmann D. (2005) «Transparenting Transparency» Initial Empirics and Policy Applications [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://siteresources.worldbank.org/INTWBIGOVANTCOR/Resources/Transparenting_Transparency171005.pdf.
9. Базельський комітет про прозорість та розкриття банківської інформації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://finanal.ru>.
10. Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=123690.
11. Андреева Я.С. Транспарентність кредитної діяльності банків: необхідність, сутність, властивості / Я.С. Андреева [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2014_2_2/23.pdf.
12. Гунін Д.И. Транспарентность и тайна информации: теоретико-правовой аспект / Д.И. Гунін [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ifap.ru/library/book365.pdf>.
13. Чуб О.О. Транспарентність у діяльності ділових та центральних банків у глобальному просторі / О.О. Чуб [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/soc_gum/eir/2012_1/81–85.pdf.
14. Ануфрієва К.В. Транспарентність у системі критеріїв залучення банками України зовнішніх фінансових ресурсів / К.В. Ануфрієва [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/soc_gum/ep/2010_3/2_anufrieva.pdf.
15. Бусько К.А. Транспарентність капіталу та ризиків діяльності банків в контексті вимог Базеля III / К.А. Бусько [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://int-konf.org/konf052014/788-busko-k-a-transparentst-kapitalu-ta-rizikv-dyalnost-bankv-v-kontekst-vimog-bazelya-.html>.

16. Постанова Національного банку України «Про затвердження Інструкції про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1288-11>.

Буряк А. В.
Цявук А. А.
Емцева Е. Ю.

Учебно-научный институт бизнес-технологий «УАБД» Сумского государственного университета

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ТРАНСПАРЕНТНОСТИ БАНКОВ УКРАИНЫ

Резюме

В статье проведено разграничение понятия «транспарентность» и тождественных понятий «прозрачность» и «открытость». Определено функциональное назначение транспарентности в банковском секторе. Рассмотрено нормативное и инструментальное обеспечение транспарентности в банковском секторе.

Ключевые слова: открытость, информационная прозрачность, транспарентность банков, пользователи финансовой отчетности банков.

Buriak A. V.
Tsiavuk A. O.
Yemtseva K. Yu.

Academic and Research Institute of Business Technologies “Ukrainian Academy of Banking”

THEORETICAL ASPECTS OF THE TRANSPARENCY OF BANKS OF UKRAINE

Summary

In the article, there is conducted a delimitation of a concept “transparency” with identical concepts “clearness” and “openness”, clarified a functional purpose of transparency in the banking sector, discussed normative and instrumental providing of transparency in the banking sector.

Key words: openness, transparency of information, transparency of banks, users of financial statements of banks.

УДК 336.148

Вацлавський О. І.

Тернопільський національний економічний університет

АНАЛІЗ ФУНКЦІОНУВАННЯ БЮДЖЕТНОГО КОНТРОЛЮ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

У статті досліджено роль бюджетного контролю на місцевому рівні. Окреслено основні проблеми діяльності бюджетного контролю в умовах місцевого самоврядування. Проведено детальний аналіз функціонування бюджетного контролю на кожній стадії бюджетного процесу. Обґрунтовано важливість та необхідність бюджетного контролю в процесі формування та виконання місцевих бюджетів. Визначено шляхи покращення ефективності функціонування бюджетного контролю на місцевому рівні.

Ключові слова: бюджетний контроль, місцеві бюджети, проекти місцевих бюджетів, органи бюджетного контролю, бюджетне правопорушення.

Постановка проблеми. Управління бюджетними коштами має на меті забезпечення їх ефективного формування та використання. Ключову роль у цьому процесі відіграє бюджетний контроль, застосування якого здатне позитивно впливати на рівень бюджетної дисципліни розпорядників бюджетних коштів усіх рівнів. Бюджетний контроль спрямований на забезпечення доцільності, законності, достовірності та раціональності дій учасників бюджетного процесу та присутній на усіх його стадіях. Таким чином, бюджетний контроль необхідний для реалізації ефективного управління бюджетними коштами та побудови сильної європейської держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній та закордонній літературі існує досить багато напрацювань щодо дослідження бюджетного контролю. Такі відомі науковці,

як В.Д. Андреев, М.Т. Білуха, Ф.Ф. Бутинець, Б.І. Валуев, С.Ф. Голов, С.Я. Зубілевич, Л.П. Кулаковська, О.П. Кириленко, Б.Ф. Усач, у своїх роботах розкрили сутність бюджетного контролю, сформулювали цілі та завдання бюджетного контролю, окреслили його методи та прийоми. Водночас у сучасній вітчизняній науковій літературі недостатньо комплексних досліджень, які б ґрунтовно розкривали усі аспекти бюджетного контролю, особливо його функціонування на місцевому рівні, проблеми діяльності органів бюджетного контролю та його позиціонування у загальній системі державного фінансового контролю.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. У сучасній вітчизняній науковій літературі обмаль комплексних досліджень, які б детально розкривали важливість бюджетного контролю на місцевому рівні.